

Вікторія Рибачок, к. ю. н.

ПП «Юридичне бюро Рижого»

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ ПЕРЕДАЧІ КОСМІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ В ІПОТЕКУ

Viktoriia Rybachok, PhD in Law

PC «Ryzhyi's Law Bureau», Ukraine

REGULATORY COMPONENT IN THE MECHANISM OF TRANSFER OF SPACE OBJECTS IN THE MORTGAGE

The issue of mortgage on such specific object, as a space object, is of continuing relevance nowadays.

This issue is considered by the study and analysis of correlation between norms of civil legislation with mortgage legislation and regulations on space activities, as well as by examining the value of state registration of space vehicles in Ukraine at the conclusion of mortgage agreements.

The attention is focused on peculiarities of legal status of a space object at the level of current legislation of Ukraine, identificative attributes of a space object as the subject of a mortgage agreement, the subject structure of participants of mortgage legal relations with the intention to transmit/receive space object in a mortgage, and the difficulties encountered during the transfer of a space object in a mortgage by conclusion of a mortgage agreement.

Key words: mortgage, mortgage agreement, space object, space vehicle, registration of space vehicles.

З прийняттям Цивільного кодексу України¹ та Закону України «Про іпотеку»² розпочався новий етап становлення механізму передачі космічних об'єктів в іпотеку, оскільки саме ці нормативні акти встановили, що застава космічних об'єктів здійснюється відповідно до положень Закону України «Про іпотеку».

Однак, закріплення на рівні закону положень про те, що застава космічних об'єктів регулюється за правилами, визначеними Законом України «Про іпотеку» жодним чином не удосконалило існуючий механізм передачі таких об'єктів в іпотеку, а навпаки призвело до того, що на сьогоднішній день виникає багато суперечок між науковцями, практикуючими юристами та нотаріусами щодо того, чи взагалі може бути космічний об'єкт предметом іпотечного договору.

Стан дослідження. Питання оформлення іпотечних правовідносин досить активно досліджується в науковій юридичній літературі такими вченими як: М.В. Абрамова, Ч.Н. Азімов, І. Базанов, М.І. Брагінський, В.В. Вітрянський, О. Головка, О.Грибанова, В.Другова, О.А. Загорулько, В.М. Коссак, І.І. Пулковська, С.Г. Пасічник, І.І. Пучковська, Л.К. Радзієвська, І.В. Спасібо-Фатєєва, Н.О. Саніахметова тощо, однак, більшість наукових робіт як вітчизняних, так і закордонних авторів, присвячено саме дослідженню питань матеріального права щодо механізму встановлення іпотеки та визначення правового статусу такого об'єкту цивільних правовідносин, як космічний об'єкт. Серед українських науковців, саме Ю.М. Козьяков та М.С. Долинська присвятили свої роботи дослідженню питань, присвячених особливостям передачі в іпотеку космічних об'єктів.

Мета статті. Проаналізувати існуючий механізм передачі космічних об'єктів в іпотеку, враховуючи вимоги чинного законодавства України та визначити, чи може космічний об'єкт передаватися в іпотеку.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день, механізм передачі космічних об'єктів в іпотеку регламентується положеннями Закону України «Про іпотеку» та нормами Цивільного

¹ Цивільний кодекс 2003 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України.* <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>> (2015, вересень, 15).

² Закон про іпотеку 2003 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України.* <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>> (2015, вересень, 15).

кодексу України.

Відповідно до абзацу 2 ч. 1 ст. 181 Цивільного кодексу України режим нерухомого майна може бути поширено законом на повітряні, морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації. Законодавець передбачив, що режим нерухомості поширюється на ці об'єкти лише у випадках передбачених законом, а не законодавством України в цілому, що «охоплює закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень, відповідно до Конституції України та законів»¹. Таким чином, законодавець дією закону обмежив випадки застосування положень абзацу 2 ч. 1 ст. 181 Цивільного кодексу України при оформленні цивільних правовідносин.

Так, до прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 3201-IV від 15 грудня 2005 року² діяв лише один закон, тобто Закон України «Про іпотеку», який в статті 1 передбачав, що правовий режим нерухомого майна поширюється й на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання та космічні об'єкти. Таким чином, враховуючи, що Закон України «Про іпотеку» є спеціальним нормативним актом по відношенню до Цивільного кодексу України, при оформленні іпотеки слід було враховувати, що на космічні об'єкти, в межах іпотечних правовідносин було поширено режим нерухомого майна.

Однак, з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 3201-IV від 15 грудня 2005 року законодавцем були внесені зміни до ст. 1 Закон України «Про іпотеку», якими було встановлено, що застава повітряних та морських суден, суден внутрішнього плавання, космічних об'єктів, майнових прав на нерухомість, будівництво якої не завершено, регулюється за правилами, визначеними Законом України «Про іпотеку». Тобто законодавець, при визначенні термінів, що вживаються в Законі України «Про іпотеку», даючи визначення нерухомості вже не поширив режим нерухомого майна на космічні об'єкти, а лише зазначив, що саме застава повітряних суден здійснюється за правилами, визначеними Законом України «Про іпотеку». Такі зміни призвели до того, що на сьогоднішній день чинне законодавство України містить велику кількість прогалин, що ускладнює укладення іпотечних договорів, предметом яких виступають космічні об'єкти.

Доцільно звернути увагу перш за все на те, що чинне законодавство не містить визначення такого поняття, як «космічний об'єкт», а визначення, що наводиться в Конвенції про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами від 01 вересня 1972 року, що набула чинності для України 16 жовтня 1973 року³ та Конвенції про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір від 15 вересня 1976 року, що набула чинності для України 14 вересня 1977 року⁴ не може бути адаптоване до цивільно-правових відносин, в тому числі і іпотечних.

Закон України «Про космічну діяльність» дає визначення такому поняттю, як «об'єкти космічної діяльності»⁵, під якими в силу ст. 1 цього закону розуміються матеріальні предмети штучного походження, що проектуються, виготовляються та експлуатуються як у космічному просторі (космічний сегмент, космічна інфраструктура), так і на поверхні Землі (наземний сегмент, наземна інфраструктура) з метою дослідження та використання космічного простору, й взагалі не згадує про таке поняття, як «космічний об'єкт».

¹ Рішення у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство») 1998 (Конституційний Суд України). *Офіційний вісник України*, 32, 1209.

² Закон про внесення змін до деяких законодавчих актів України 2006 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3201-15>> (2015, вересень, 15).

³ Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами (прийнята 29 березня 1972 року, набрала чинності для України 17 жовтня 1973 року). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_126> (2015, вересень, 15).

⁴ Конвенція про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір (прийнята 14 січня 1975 року, набрала чинності для України 14 вересня 1977 року). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_253> (2015, вересень, 15).

⁵ Закон про космічну діяльність 1996 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/502/96-вр>> (2015, вересень, 15).

При цьому, також слід звернути увагу на те, що в 2010 році, в зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про космічну діяльність» від 13 травня 2010 року № 2186-VI¹ законодавцем було визначено таке поняття, як космічний апарат.

Так, відповідно до статті 1 Закону України «Про космічну діяльність» космічний апарат – це літальний технічний засіб для польотів у космос і в космосі з метою його дослідження та використання.

У зв'язку з цим, не зрозуміло, яке саме поняття «об'єкт космічної діяльності» чи «космічний апарат» тотожне поняттю «космічний об'єкт» та чи можна в межах цивільно-правових відносин враховувати положення Закону України «Про космічну діяльність».

Так, Ю. Козьяков дійшов висновку, що терміни «космічний об'єкт» та «об'єкти космічної діяльності» певною мірою тотожні², оскільки визначення об'єкта космічної діяльності, що наведене в Закон України «Про космічну діяльність» та поняття «космічний об'єкт», що сформульоване на доктринальному рівні, мали однакові витoki та спільні ознаки, оскільки характеризували ці об'єкти, як штучно створені, що проектується, виготовляються та експлуатуються як у космічному просторі, так і на поверхні Землі з метою дослідження та використання космічного простору.

Однак, не можна погодитися з Ю. Козьяковим, оскільки до об'єктів космічної діяльності відноситься також і наземний сегмент та наземна інфраструктура, що використовується для забезпечення або здійснення космічної діяльності, тобто саме наземний сегмент та наземна інфраструктура виступають вторинними об'єктами по відношенню до космічних об'єктів, як об'єктів цивільного обігу.

Більш спорідненим поняттям до терміну «космічний об'єкт» є «космічний апарат», оскільки саме цей об'єкт запускається в космічний простір або на небесне тіло для наукових та дослідницьких цілей, збору і передачі інформації або в інших, в т.ч. комерційних цілях, керування яким здійснюється наземним центром.

Незважаючи на те, що норми Закону України «Про космічну діяльність» направлені саме на урегулювання на рівні чинного законодавства України питань, щодо усіх видів діяльності, пов'язаної з дослідженням та використанням космічного простору, а також для визначення загальних правових засад щодо здійснення космічної діяльності в Україні та під юрисдикцією України поза її межами, його норми можуть бути враховані при визначенні правового статусу космічного об'єкта, як об'єкту цивільних правовідносин, в межах ст. 8 Цивільного кодексу України, що дозволяє застосовувати аналогію закону, у разі, якщо цивільні правовідносини не врегульовані нормами Цивільного кодексу України, іншими актами цивільного законодавства або договором.

Частина 1 статті 18 Закону України «Про іпотеку» встановлює істотні умови іпотечного договору, серед яких передбачена й така умова, як опис предмета іпотеки, достатній для його ідентифікації, та/або його реєстраційні дані.

Так, при укладенні договору іпотеки космічного об'єкту, на виконання положень п. 3 ст. 18 Закону України «Про іпотеку» необхідно описати предмет іпотеки, при цьому такий опис повинен бути достатній для ідентифікації предмету договору – космічного об'єкту.

В зв'язку з тим, що чинне законодавство не містить ні визначення космічного об'єкту, ні його ознак, вважаємо за доцільне при описі предмета іпотеки зазначати наступну інформацію:

- функції космічного об'єкту;
- масу космічного об'єкту;
- термін експлуатації;
- ідентифікаційне позначення космічного об'єкту.

Слід враховувати, що законодавець в ст. 5 Закону України «Про іпотеку» встановив, що в іпотеку може бути передане нерухоме майно зареєстроване у встановленому законом порядку як окремий виділений у натурі об'єкт права власності, якщо інше не встановлено Законом України «Про іпотеку».

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про космічну діяльність» космічні апарати підлягають обов'язковій державній реєстрації в Державному реєстрі космічних апаратів України згідно з

¹ Закон про внесення змін до Закону України «Про космічну діяльність» 2010 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2186-17>> (2015, вересень, 15).

² Козьяков, Ю. (2006). Щодо окремих питань застави повітряних та морських суден, суден внутрішнього плавання, космічних об'єктів. *Іпотека – аналіз, коментарі, практика застосування*. Харків, 109.

Правилами реєстрації космічних апаратів в Україні, які затверджує Кабінет Міністрів України.

Якщо космічний апарат створюється спільно з юридичними особами інших держав чи міжнародними організаціями, то питання його реєстрації вирішується згідно з укладеними міжнародними договорами (контрактами).

На космічний апарат, внесений до Державного реєстру космічних апаратів України, видається реєстраційне посвідчення.

Після внесення космічного апарату до Державного реєстру космічних апаратів України всі записи щодо цього об'єкта, зроблені раніше у реєстрах космічних апаратів інших держав, не визнаються Україною.

Внесення космічного апарату до реєстру космічних апаратів іншої держави, якщо цей об'єкт не виключено з Державного реєстру космічних апаратів України, не визнається Україною.

Однак, слід підкреслити, що на сьогоднішній день відсутні правила реєстрації космічних апаратів в Україні, а лише розроблено Державним космічним агентством України проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил реєстрації космічних апаратів України», спрямований на усунення прогалини в нормативно-правовому регулюванні відносин щодо реєстрації космічних апаратів, а також подальшу гармонізацію національного космічного права до законодавства провідних космічних країн (США, країн, що входять до складу Європейського космічного агентства, та ін.) в частині створення правових умов порядку реєстрації космічних апаратів України при виконанні Загальнодержавних цільових науково-технічних космічних програм України на відповідні періоди та за участі України в міжнародних космічних проектах та програмах.

Однак, виникає питання, чи буде реєстрація в Державному реєстрі космічних апаратів України підтвердженням факту реєстрації космічного об'єкту як окремо виділеного у натурі об'єкта права власності.

Так, відповідно до п. 4 проекту Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил реєстрації космічних апаратів України»¹ після виведення космічного апарату України на орбіту Комісія із запуску космічного апарату, а саме група спеціалістів, яка бере участь у запуску космічного апарату та яку наділено рішенням Кабінету Міністрів України повноваженнями в частині організації і виконання робіт з підготовки до запуску та безпосереднього запуску космічного апарату, протягом трьох робочих днів подає до Державного реєстру космічних апаратів України бланк реєстрації космічного апарату в Державному реєстрі космічних апаратів України.

До бланку реєстрації космічного апарату повинна бути включена інформація про:

- Державу (держави) запуску;
- власника та/або користувача космічного апарату (його найменування та адреса, ідентифікаційні дані);
- космічний апарат (умовне позначення);
- дату запуску;
- час запуску (за Гринвічем та місцевий);
- космодром (стартовий комплекс) запуску;
- ракету-носіє;
- характеристики та особливості космічного апарату:
 - а) функції космічного апарату;
 - б) масу космічного апарату;
 - в) термін експлуатації;
 - г) наявність радіоактивних речовин в космічному апараті;
 - д) превентивні заходи, яких було вжито для попередження засмічення космічного простору та Землі;
 - е) ідентифікаційне позначення космічного апарату;
 - є) радіочастоти, що використовуються для зв'язку з космічним апаратом та передачі інформації;
- параметри орбіти:
 - а) тип орбіти;

¹ Про затвердження Правил реєстрації космічних апаратів України (Кабінет Міністрів України).

Офіційний сайт Державного космічного агентства України.

<<http://www.nkau.gov.ua/nsau/catalogNEW.nsf/160776743F0D4A37C3256BB30050B196/EBCAA030698D363FC225725F00448CD6?OpenDocument>> (2015, вересень, 15).

- б) період обертання;
- в) апогей (апоцентр);
- г) перигей (періцентр);
- д) нахил орбіти;
- е) орбітальна позиція;

- страхування космічного апарату;
- про вилучення космічного апарату.

Саме на підставі інформації, викладеної у бланку реєстрації космічного апарату Комісія із запуску космічного апарату вносить відповідні данні до Державного реєстру космічних апаратів України та присвоює космічному апарату реєстраційний номер.

На космічний апарат, внесений до Державного реєстру космічних апаратів України, видається реєстраційне посвідчення.

Аналізуючи зміст проекту Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил реєстрації космічних апаратів України» можна дійти висновку, що реєстрація в Державному реєстрі космічних апаратів України не є підтвердженням факту реєстрації космічного об'єкту як окремо виділеного у натурі об'єкта права власності.

Також, слід враховувати, що у разі, якщо космічний апарат створюється спільно з юридичними особами інших держав чи міжнародними організаціями, то питання його реєстрації вирішується згідно з укладеними міжнародними договорами (контрактами).

Конвенція про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір від 15 вересня 1976 року передбачає, що коли космічний об'єкт запускається на орбіту навколо Землі або далі в космічний простір, запускаюча держава реєструє цей космічний об'єкт шляхом запису у відповідному реєстрі, який нею ведеться. Кожна запускаюча держава інформує Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй про заснування такого реєстру. Коли стосовно до будь-якого такого космічного об'єкта є дві або більше запускаючих держав, вони спільно визначають, яка з них зареєструє цей об'єкт відповідно до вимог Конвенції про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір від 15 вересня 1976 року, враховуючи при цьому положення статті VIII Договору про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла, і без шкоди для відповідних угод, які укладено або може бути укладено між запускаючими державами з питання про юрисдикцію і контроль над космічним об'єктом і будь-яким його екіпажем.

Зміст кожного реєстру і умови його ведення визначаються відповідною державою реєстрації.

Кожна держава реєстрації надає Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй у найближчий практично здійснений строк таку інформацію про кожний космічний об'єкт, занесений до його реєстру, а саме:

- а) назву запускаючої держави або запускаючих держав;
- б) відповідне позначення космічного об'єкта або його реєстраційний номер;
- в) дату і територію або місце запуску;
- г) основні параметри орбіти, включаючи:
 - i) період обертання,
 - ii) нахилення,
 - iii) апогей,
 - iv) перигей;
- е) загальне призначення космічного об'єкта.

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй веде реєстр, до інформації, що міститься в ньому забезпечується постійний відкритий доступ.

Все це дає підстави стверджувати, що на сьогоднішній день відсутній механізм реєстрації космічного об'єкту як окремого об'єкта права власності.

Також, слід враховувати, що будь-який об'єкт космічної діяльності в Україні підлягає сертифікації на відповідність вимогам експлуатаційної придатності, встановленим чинними в Україні нормативними документами, з оформленням сертифіката відповідності.

Порядок сертифікації космічної техніки в Україні визначається Системою сертифікації космічної техніки України, яка діє у межах Державної системи сертифікації (УкрСЕПРО).

Порядок випробування та сертифікації імпортованого об'єкта космічної діяльності або об'єкта космічної діяльності, що експортується з України, а також оформлення відповідних

сертифікаційних документів встановлюється Правилами сертифікації космічної техніки в Україні, які затверджує Кабінет Міністрів України.

Під час сертифікації перевіряється відповідність космічного апарату вимогам нормативного і технічного документа на всіх етапах життєвого циклу, передбачених нормативною документацією.

Під час сертифікації використовують результати розрахунків, моделювання, лабораторних, наземних і льотних випробувань космічних апаратів в організаціях-розробниках і виробниках виробів, дані з якості серійного виробництва і експлуатації космічних апаратів, результати досліджень відмов виробів космічних апаратів, та оцінювання ефективності заходів щодо їх усунення і заходів щодо підвищення надійності.

Метою сертифікації є:

- контроль стабільності параметрів технологічних процесів;
- контроль технічних характеристик виробів на вхідному контролі, під час приймально-здавальних випробувань і при експлуатації;
- аналізування причин зареєстрованих відмов і зауваг, аналіз ефективності заходів щодо їх усунення;
- аналізування характеру змін, які вносяться у виріб, з точки зору їх впливу на зміну техніко-економічних характеристик з висновком про необхідність повторного оцінювання відповідності;
- аналізування окремих висновків розробників, виробників виробів космічної техніки і експертних організацій щодо усунення зауваг;
- аналізування достатності системи контролю критичних елементів.

Після виконання програми сертифікації оформлюється сертифікат відповідності з реєстрацією його в Реєстрі УкрСС КТ згідно процедури п.7.11 УРКТ-29.98.

Таким чином, космічний апарат може передаватися в іпотеку при наявності відповідного сертифікату відповідності.

Також, слід звернути увагу на те, що іпотекодавцем виступає саме особа, яка передає в іпотеку майно, що належить їй на праві власності або на праві господарського відання, якщо іпотекодавцем є державне або комунальне підприємство, установа чи організація, для забезпечення виконання власного зобов'язання або зобов'язання іншої особи перед іпотекодержателем.

Так, відповідно до Закону України «Про космічну діяльність» космічна діяльність – це наукові космічні дослідження, створення та застосування космічної техніки, використання космічного простору.

Здійснювати космічну діяльність мають право відповідні суб'єкти, а саме: підприємства, установи та організації, в тому числі міжнародні та іноземні, які здійснюють космічну діяльність.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про космічну діяльність» будь-які суб'єкти космічної діяльності, які здійснюють або мають наміри здійснювати цю діяльність в Україні або під юрисдикцією України поза її межами, повинні одержати в центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері космічної діяльності, ліцензію на право здійснення цієї діяльності.

Перелік видів космічної діяльності, що підлягають ліцензуванню, визначається законом. Ліцензії на провадження такої діяльності видаються в порядку, встановленому законодавством.

Право суб'єкта господарювання займатися відповідною космічною діяльністю підтверджується спеціальним дозволом – ліцензією, що видається Національним космічним агентством України.

Так, без ліцензії, не можуть здійснюватися:

наукові дослідження, пов'язані із створенням і використанням космічної техніки та технологій (крім ракет-носіїв);

розроблення, випробування, виробництво і експлуатація космічних апаратів та їх складових частин, наземної космічної інфраструктури та її складових частин, обладнання, що входить до складу космічного сегмента супутникових систем, за винятком систем телерадіомовлення;

передача, отримання, розповсюдження та використання даних з космічних об'єктів, крім питань, віднесених до компетенції Національної ради з питань телебачення і радіомовлення;

надання інших космічних послуг, пов'язаних з орендою ресурсів національних і міжнародних систем супутникового зв'язку та мовлення операторами і окремими користувачами, гарантійним обслуговуванням та авторським наглядом за космічною технікою, реалізацією космічної техніки та технологій.

Таким чином, ліцензія необхідна саме для розроблення, випробування, виробництво та експлуатації космічних апаратів, що дозволяє зробити висновок що космічні апарати можуть знаходитися у власності лише тих суб'єктів космічної діяльності, що отримали відповідну ліцензію.

Суб'єкти підприємницької діяльності, що здійснюють космічну діяльність без ліцензії, несуть відповідальність згідно із законодавством України.

Фінансування космічної діяльності з науковою та господарською метою у тих випадках, коли замовником робіт є держава, здійснюється на підставі Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України.

Фінансування космічної діяльності в цілях оборони та безпеки України здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України за державним оборонним замовленням.

Унікальні об'єкти космічної діяльності можуть знаходитися у повному господарському віданні або в оперативному управлінні відповідних юридичних осіб.

Унікальні об'єкти космічної діяльності – це складні науково-технічні комплекси та системи, випробувальна й спеціальна апаратура з унікальними параметрами, використовувані для реалізації Загальнодержавної (Національної) космічної програми України на 1998 - 2002 роки, які за своїми експлуатаційними характеристиками не мають аналогів у світі або відповідають світовому рівню аналогічної техніки (засоби керування і контролю за космічними апаратами; засоби приймання та оброблення службової і наукової інформації; виробнича, експериментальна та науково-технологічна база для виготовлення і проведення випробувань космічної техніки з моделюванням факторів космічного простору; засоби контролю за космічними об'єктами штучного та неземного походження; наземний сегмент засобів моніторингу земної поверхні, систем запобігання техногенним та природним катастрофам; наземні засоби космічних телекомунікацій).

Статус унікального об'єкту космічної діяльності набуває з моменту включення його до Державного реєстру унікальних об'єктів космічної діяльності та присвоєння реєстраційного номера, відповідно до вимог, встановлених Положенням про Державний реєстр унікальних об'єктів космічної діяльності, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо забезпечення функціонування, збереження та подальшого розвитку унікальних об'єктів космічної діяльності» від 26 лютого 2000 року N 404¹.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про заставу»² стороною в іпотечному договорі може бути держава.

Згідно зі ст. 22 Господарського кодексу України³ держава реалізує право державної власності у державному секторі економіки через систему організаційно-господарських повноважень відповідних органів управління щодо суб'єктів господарювання, що належать до цього сектора і здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління, майно, що є державною власністю і закріплене за державною установою (організацією), що перебуває на державному бюджеті, належить їй на праві оперативного управління.

Так, за ст. 137 Господарського кодексу України державні установи (організації) користуються і розпоряджаються майном, закріпленим за ними власником (уповноваженим ним органом) для здійснення некомерційної господарської діяльності або на праві господарського відання, тобто в силу ст. 136 Господарського кодексу України державні установи (організації) володіють, користуються і розпоряджаються майном, закріпленим за ними власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочностей щодо розпорядження окремими видами майна.

Отже, майно закріплюється за державними установами (організаціями) на праві оперативного управління або на праві господарського відання.

Закон України «Про іпотеку» в статтях 5 та 14 не передбачає можливості передачі в іпотеку майна, що належить юридичній особі на праві оперативного управління, однак в ч. 2 ст. 5 та ч. 1 ст. 14 Закону України «Про іпотеку» встановлено, що предметом іпотеки може бути майно, що

¹ Про заходи щодо забезпечення функціонування, збереження та подальшого розвитку унікальних об'єктів космічної діяльності 2000 (Кабінет Міністрів України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/404-2000-p>> (2015, вересень, 15).

² Про заставу 1992 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>> (2015, вересень, 15).

³ Господарський кодекс 2003 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>> (2015, вересень, 15).

належить іпотекодавцю на праві господарського відання, якщо іпотекодавцем є державне підприємство, установа, організація.

Відповідно до ст. 136 Господарського кодексу України право господарського відання є речовим правом суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених Господарським кодексом України та іншими законами.

Власник майна, закріпленого на праві господарського відання за суб'єктом підприємництва, здійснює контроль за використанням та збереженням належного йому майна безпосередньо або через уповноважений ним орган, не втручаючись в оперативно-господарську діяльність підприємства.

Щодо захисту права господарського відання застосовуються положення закону, встановлені для захисту права власності. Суб'єкт підприємництва, який здійснює господарську діяльність на основі права господарського відання, має право на захист своїх майнових прав також від власника.

Відповідно до ст. 137 Господарського кодексу України правом оперативного управління визнається речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом) для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених Господарським кодексом України та іншими законами, а також власником майна (уповноваженим ним органом).

Власник майна, закріпленого на праві оперативного управління за суб'єктом господарювання, здійснює контроль за використанням і збереженням переданого в оперативне управління майна безпосередньо або через уповноважений ним орган і має право вилучати у суб'єкта господарювання надлишкове майно, а також майно, що не використовується, та майно, що використовується ним не за призначенням.

Стаття 74 Господарського кодексу України встановлює правовий режим майна державних підприємств і передбачає, що майно, що є державною власністю і закріплене за державним підприємством, належить йому на праві повного господарського відання, яким державне підприємство володіє, користується та розпоряджається, застосовуючи правила, передбачені чинним законодавством про право власності.

При цьому чинне законодавство України не передбачає конкретних дій, що можуть вчиняти державні юридичні особи і з яких виникає право повного господарського відання. Безумовно, в це право входять дії щодо ефективного використання державного майна, коштів підприємств, поліпшення умов праці тощо. На практиці ці повноваження настільки широкі, що у сукупності ними можна охопити будь-які дії, що може здійснювати з майном його власник.

Таким чином, іпотекодавцем може виступати саме суб'єкт космічної діяльності, якому майно належить на праві господарського відання або праві власності, а не будь-який суб'єкт господарювання.

Космічні апарати можуть бути відчужені суб'єктом космічної діяльності, як суб'єктам господарювання, що здійснюються господарську діяльність відповідно до вимог чинного законодавства України, так і іноземним суб'єктам господарської діяльності за умови отримання дозволу на проведення переговорів з іноземними суб'єктами господарської діяльності щодо укладення договорів купівлі-продажу космічної техніки і технологій.

Порядок надання дозволів суб'єктам космічної діяльності на проведення переговорів з іноземними суб'єктами господарської діяльності щодо дослідження і використання космічного простору, виробництва і експлуатації космічної техніки та укладення договорів купівлі-продажу космічної техніки і технологій, а також порядок реєстрації в Національне космічне агентство України зовнішньоекономічних договорів (контрактів), предметом яких є дослідження і використання космічного простору, виробництво і експлуатація космічної техніки, а також договорів купівлі-продажу космічної техніки і технологій, укладених українськими суб'єктами підприємницької діяльності з іноземними суб'єктами господарської діяльності визначається Положенням про порядок надання дозволів суб'єктам космічної діяльності на проведення переговорів з іноземними суб'єктами господарської діяльності щодо дослідження і використання космічного простору, виробництва і експлуатації космічної техніки та укладення договорів купівлі-продажу космічної техніки і технологій, реєстрації договорів, предметом яких є космічна діяльність, укладених суб'єктами підприємницької діяльності України з іноземними суб'єктами господарської

діяльності, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України «Про заходи державного регулювання космічної діяльності» від 04 червня 1998 року N 798¹.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) підлягає реєстрації в Національному космічному агентстві України відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про заходи державного регулювання космічної діяльності» від 04 червня 1998 року N 798.

Суб'єкт космічної діяльності для отримання дозволу на проведення переговорів з іноземними суб'єктами господарської діяльності подає до Національного комісного агентства України заяву, відомості про іноземного суб'єкта господарської діяльності і перелік питань, які виносяться для обговорення.

Переговори, предметом яких є інформація, що належить до державної таємниці, проводяться відповідно до законодавства з питань охорони державної таємниці.

У разі проведення переговорів стосовно укладення договорів купівлі-продажу виробів ракетної техніки, а також обладнання, матеріалів і технологій, що використовуються для створення ракетної зброї, суб'єкт космічної діяльності зобов'язаний мати відповідний висновок Національного комісного агентства України для отримання дозволу Держекспортконтролю.

Для реєстрації договорів (угод, контрактів тощо) про дослідження і використання космічного простору, виробництво і експлуатацію космічної техніки, а також договорів купівлі-продажу космічної техніки і технологій, укладених з іноземними суб'єктами господарської діяльності, суб'єкт космічної діяльності подає до Національного комісного агентства України.

За результатами розгляду поданих документів Національного комісного агентства України проводить реєстрацію договору з одночасною видачею відповідного висновку Держекспортконтролю.

Це свідчить про те, що космічний об'єкт може бути відчужений іпотекодавцем, з урахуванням особливостей, передбачених вимогами чинного законодавства України, і на нього відповідно до законодавства може бути звернене стягнення.

Висновки. Приймаючи до уваги все вищевикладене, слід акцентувати увагу на тому, що космічний об'єкт не відповідає всім ознакам, що висуваються до предмету іпотеку в межах статті 5 Закону України «Про іпотеку», в зв'язку з цим, на сьогоднішній день, космічні об'єкти не можуть передаватися в іпотеку.

Окрім того, вважаємо, що вимоги, передбачені в ст. 5 Закону України «Про іпотеку» таки стосуються нерухомого майна, й законодавець повинен був встановити виключення на рівні Закону України «Про іпотеку» щодо умов, при наявності яких космічний об'єкт може бути передано в іпотеку, а не визначати, що «Застава космічних об'єктів, ... регулюється за правилами, визначеними Законом України «Про іпотеку».

References

1. *Tsyvil'nyy kodeks 2003* (Verkhovna Rada Ukrayiny). *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>> (2015, veresen', 15).
2. *Zakon pro ipoteku 2003* (Verkhovna Rada Ukrayiny). *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-15>> (2015, veresen', 15).
3. *Rishennya u spravi za konstytutsiynym zvernenniyam Kyyvivs'koyi mis'koyi rady profesiynykh spilok shchodo ofitsiyneho tlumachennya chastyny tret'oyi statti 21 Kodeksu zakoniv pro pratsyu Ukrayiny (sprava pro tlumachennya termina «zakonodavstvo») 1998* (Konstytutsiyyny Sud Ukrayiny). *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*, 32, 1209.
4. *Zakon pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny 2006* (Verkhovna Rada Ukrayiny). *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3201-15>> (2015, veresen', 15).
5. *Konventsyya pro mizhnarodnu vidpovidal'nist' za shkodnu, zavdanu kosmichnymy ob'yektamy* (pryynyata 29 bereznya 1972 roku, nabrala chynnosti dlya Ukrayiny 17 zhovtnya 1973 roku). *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_126> (2015, veresen', 15).
6. *Konventsyya pro reyestratsiyu ob'yektiv, shcho zapuskayut'sya v kosmichnyy prostir* (pryynyata 14 sichnya 1975 roku, nabrala chynnosti dlya Ukrayiny 14 veresnya 1977 roku). *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_253> (2015, veresen', 15).
7. *Zakon pro kosmichnu diyal'nist' 1996* (Verkhovna Rada Ukrayiny). *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/502/96-vr>> (2015, veresen', 15).

¹ *Про заходи державного регулювання космічної діяльності 1998* (Кабінет Міністрів України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/798-98-п>> (2015, вересень, 15).

8. *Zakon pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny «Pro kosmichnu diyal'nist'» 2010* (Verkhovna Rada Ukrayiny). *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2186-17>> (2015, veresen', 15).
9. Koz'yakov, Yu. (2006). *Shchodo okremykh pytan' zastavy povitryanykh ta mors'kykh suden, suden vnutrishn'oho plavannya, kosmichnykh ob'yektiv. Ipoteka – analiz, komentari, praktyka zastosuvannya*. Kharkiv, 109.
10. *Pro zatverdzhennya Pravyl reyestratsiyi kosmichnykh aparativ Ukrayiny* (Kabinet Ministriv Ukrayiny). *Ofitsiyyny sayt Derzhavnoho kosmichnoho ahentstva Ukrayiny*. <<http://www.nkau.gov.ua/nsau/catalogNEW.nsf/160776743F0D4A37C3256BB30050B196/EBCAA030698D363FC225725F00448CD6?OpenDocument>> (2015, veresen', 15).
11. *Pro zakhody shchodo zabezpechennya funktsionuvannya, zberezhennya ta podal'shoho rozvytku unikal'nykh ob'yektiv kosmichnoyi diyal'nosti 2000* (Kabinet Ministriv Ukrayiny). *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/404-2000-p>> (2015, veresen', 15).
12. *Pro zastavu 1992* (Verkhovna Rada Ukrayiny). *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>> (2015, veresen', 15).
13. *Hospodars'ky kodeks 2003* (Verkhovna Rada Ukrayiny). *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>> (2015, veresen', 15).
14. *Pro zakhody derzhavnoho rehulyuvannya kosmichnoyi diyal'nosti 1998* (Kabinet Ministriv Ukrayiny). *Ofitsiyyny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/798-98-p>> (2015, veresen', 15).